

Bauhaus
 Networking Ideas
 and Practice
 Umrežavanje ideja
 i prakse

FOTOGRAFIJA KOLEKCIJA MARINKO ŠUDRIĆ

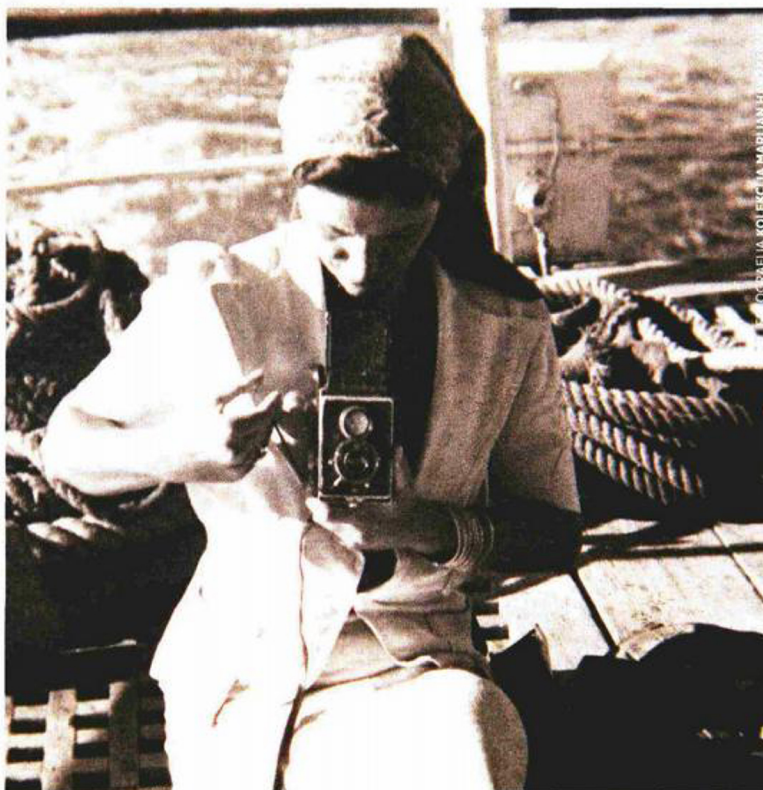
Fotografkinja Ivana Tomljenović provela je uručenoj školi Bauhaus dvije godine

Bauhaus
 Networking Ideas
 and Practice
 Umrežavanje ideja
 i prakse

IVANA TOMLJENOVIĆ

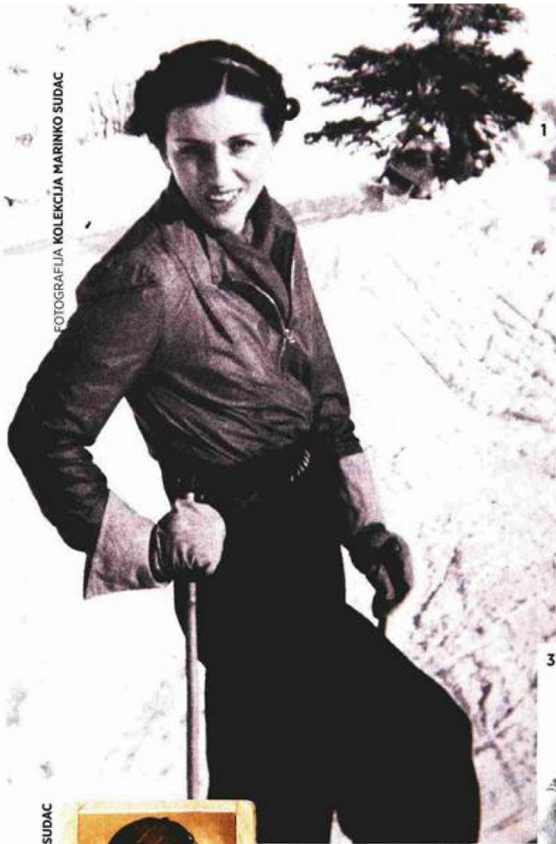
BURAN ŽIVOT IKONE STILA LUDIH DVADESETIH

Najveće strasti kćeri posljednjeg hrvatskog bana i kraljeve djeveruše, na čiji je život podsjetila i nedavno otvorena zagrebačka izložba o Bauhausu, bile su fotografiranje, moda te zgodni i ugledni muškarci koji su ostavili podosta ožiljaka na njezinom srcu

NAPISALA LEILA MEHULIĆ • FOTOGRAFIJE MUZEJ GRADA ZAGREBA, MUZEJ AVANGARDE I KOLEKCIJA MARIJANA HANŽEKOVIĆA

Bauhaus
 Networking Ideas
 and Practice
 Umrežavanje ideja
 i prakse

FOTOGRAFIJA KOLEKCIJA MARINKO SUDAC

FOTOGRAFIJA MUZEJ GRADA ZAGREB

FOTOGRAFIJA KOLEKCIJA MARINKO SUDAC

Ivana je bila odlična skijašica (1). S društvom 1925. na kupalištu na Savi (2). Dvadesetih i tridesetih bila je jedna od najboljih europskih hazenašica (3). Njezina sportska iskaznica (4). Na teniskom Central City turniru 1928., u Beču uz Dunav (5). Ivana Tomljenović bila je i vrsna atletičarka pa je tako odlično bacala i disk (6)

FOTOGRAFIJA KOLEKCIJA MARINKO SUDAC

FOTOGRAFIJA MUZEJ GRADA ZAGREB

IVANA TOMLJENOVIĆ VOZILA JE KAJAK, BACALA DISK, IGRALA KOŠARKU, TRČALA...

FOTOGRAFIJA KOLEKCIJA MARINKO SUDAC

Bauhaus
 Networking Ideas
 and Practice
 Umrežavanje ideja
 i prakse

U ovim albumima je čitav moj život. Zato molim nasljednike da ih ne bace - napisala je u svojoj oporuci Ivana Tomljenović, avangardna hrvatska umjetnica koju su krajem dvadesetih godina prošlog stoljeća likovna nadahnuća i ideali odveli u svijet, daleko od raskoši zagrebačkog doma. Danas su spomenuti albumi dio zbirke Muzeja grada Zagreba, a njihov ključni dio posvećen je vremenu provedenom u Bauhausu, glasovitoj školi za arhitekturu i umjetnički obrt u Dessauu. Izložba "Bauhaus - umreženje ideje i prakse", koja je 9. svibnja otvorena u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu, još je jedan podsjetnik na buran i osebujan život zagrebačke avangardne umjetnice.

Ivana Tomljenović rođena je 1906. kao najstarije dijete Tomislava Tomljenovića, posljednjeg bana Hrvatske i Slavonije, odvjetnika i vlasnika rudnika lignita Majeveca. A svi su je zvali Koka, što je bio popularni nadimak u Zagrebu u njezino vrijeme. Kokino je odrastanje očekivano proteklo uz sve povlastice koje je donosio stalež Tomljenovićevih. Obrazovanje i imetak otvorili su joj vrata najpoželjnijih društvenih krugova u državi pa je tako bila pozvana da u lipnju 1922. u Beogradu bude djeveruša na vjenčanju kralja Aleksandra Karađorđevića i rumunjske princeze Marije von Hohenzollern-Sigmaringen. Nitko nije mogao predvidjeti da će ta tada šesnaestogodišnjakinja za osam godina ustati protiv kralja.

Djevojaštvo Ivane Tomljenović poklopilo se s razdobljem ludi dvadesetih, koje su istodobno užarile atmosferu svjetskih središta i Zagreba. Istančan modni stil Koka je otkrila već u ranoj dobi. Na fotografijama iz djevojačkih dana ima kratko podrežanu kosu, znatno ranije no što je bubikopf postao modni diktat. Mušku pažnju, međutim, nije plijenila samo izgledom, već i smionim duhom, a do kraja života ljubav joj je bila igralište na kojem je potvrdila epitet fatalne žene.

Ali osvajala je nagrade i na sportskim igralištima. Bila je rijetko svestrana sportašica: skijala je, igrala tenis, košarku i bavila se različitim atletskim disciplinama u kojima je oborila i dva državna rekorda. Ipak, europsku slavu požnjela je kao igračica hazene, igre iz koje se razvio rukomet. Kao navalna igračica bila je miljenica novinara zbog temperamentnog načina igre. Dok su ostale djevojke nakon pada prvo čistile suknju, a tek onda kretale za loptom, Koka je "muški" napadala protivnička vrata. Zbog takvog stila i vike prozvali su je Kokot. U njezinoj ekipi bile se i buduća slavna balerina Mercedes Merca Pavelić te Maša Baranyai, kći arhitekta Aladara Baranyajaja.

Velika strast bila joj je i umjetnost pa je upisala studij na Kraljevskoj umjetničkoj akademiji u Zagrebu i završila ga 1928. u klasi slikara Ljube Babića. Iste jeseni Koka je s Mašom Baranyai nastavila studij oblikovanja metala na školi za umjetnost i obrt Kunstgewerbeschule u Beču, na kojoj je predavao dizajner Josef Hoffman. Djevojke su se uselile u stan u blizini Bečke burze i Dunava. Te godine se dokazala i kao vođa navale hazenaške sekcije Sportverein Wien. Prve praznike Ivana Tomljenović provela je skijajući na tere-

Kao 16-godišnja djevojka (7) bila je 8. lipnja 1922. djeveruša na vjenčanju kralja Aleksandra Karađorđevića i rumunjske princeze Marije von Hohenzollern-Sigmaringen (8). Osam godina kasnije okrenula se protiv kralja i snimila politički vrlo jasnu naslovnicu knjige (9)

karizmatičnim nastavnicima, poput slikara Josefa Albersa, Vasilija Kandinskog i Paula Kleea, koji su u Dessauu dočekali i Koku.

Dessau je bio kulturno mjesto u koje se hodočastilo ne samo zbog moderne arhitekture ili studentskih radionica, već i zbog tematskih kostimiranih zabava. Krilatica Bauhausa bila je: "Igra postaje zabava, zabava rad, a rad igra".

Koka je kao polaznica Odljela fotografije snimala nekonvencionalan studentski život. Najdraži model bio joj je Poljak Naftali Rubinstein, koji je pak snimio gotovo sve Kokine portrete, pa tako i onaj najpoznatiji s krova Bauhausa, ikonički vizual Muzeja

suvremene umjetnosti u Zagrebu. Osamnaestogodišnji Rubinstein bio je komunist, kao i Otto Fleischauer, konspirativnog imena Otto Hölz, s kojim se Koka jednako zblížila. Oduševljenje njihovom smjelošću vjerojatno je bilo veliki motiv da i ona uđe u Partiju pod imenom Wirinea Hölz.

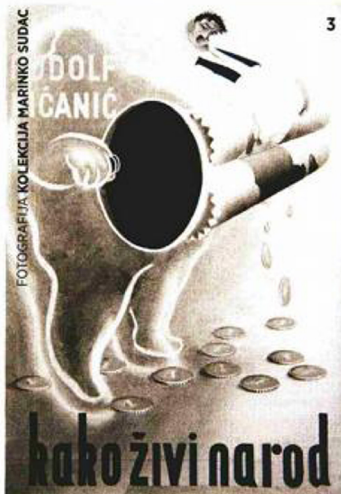
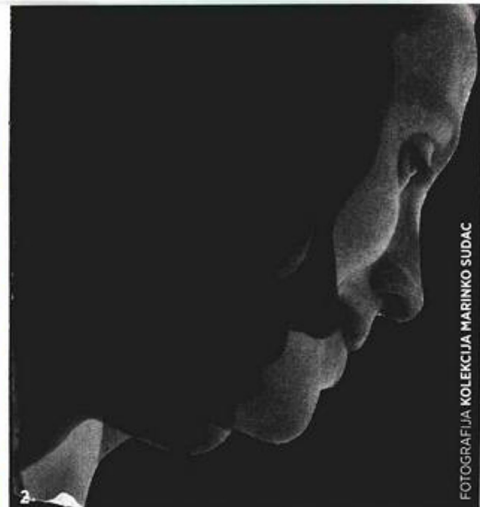
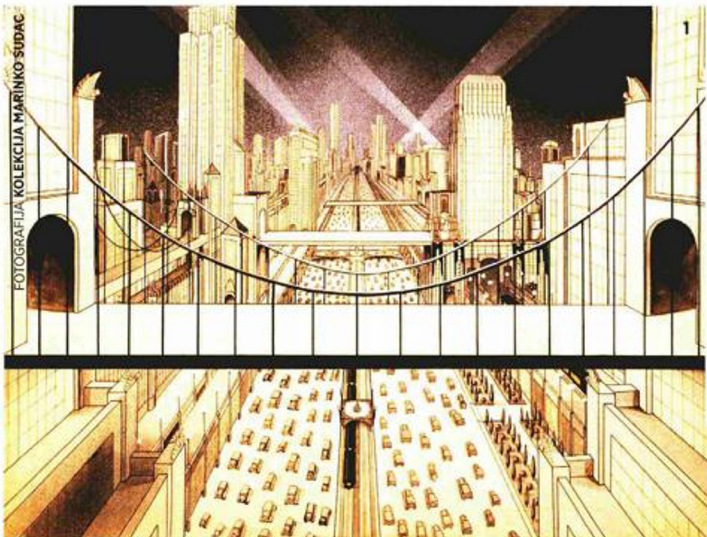
Za razliku od većine kolegica koje su bile upućivane u "ženske" radionice tekstila, keramike i tipografije, Ivana Tomljenović se uz fotografiju bavila i dizajnom, k tome još i politički angažiranim. Tijekom čestih posjeta Berlinu susretala se s jugoslavenskim komunistima u emigraciji kao i s Georgijem Dimitrovim, jednim od čelnika Kominterne. Oni su je zamolili da izradi naslovnicu brošure "Diktatur in Jugoslawien", uperene protiv diktature kralja kome je nekoć bila djeveruša. Načinila je fotomontažu u kojoj je patuljasti kraljev lik postavila na leš revolucionara Đure Đakovića.

U svibnju 1930. počeli su napadi nacističkog tiska na Bauhaus pa je ravnatelj Meyer uskoro otkeran iz Dessaua te je s dvanaest studenata završio u Rusiji. Nastavu je napustio i velik broj

nima popularnog Stuben am Arlberg, gdje se zblížila s Ludwigom Luggijem Föggerom, koji se prilično razlikovao od neiskusnih mladića kakve je dotad susretala. Plavokosi preplanuli Fögger bio je skijaš i alpinist, a bavio se glumom te snimanjem u vrijeme popularnosti takozvanih "planinskih filmova". Tomislav Tomljenović branio je kćeri vezu s takvim pustolovom, ali ljubavi je ipak presudilo nešto drugo. U jesen 1929. Koka se nakon praznika vratila u Beč. Već je uplatila školarinu za treći semestar kad je čula za predavanje koje je u međuvremenu održao arhitekt Hannes Meyer s temom Bauhausa, škole u Dessauu kojom je ravnao. Studenti su bili toliko oduševljeni da su mnogi odlučili napustiti Beč i krenuti u Njemačku. Ivana Tomljenović se svidjelo što su joj kolege prepričale pa je i ona poslala molbu za upis.

Škola koju je 1919. osnovao arhitekt Walter Gropius nije bila samo obrazovna ustanova, već je nudila i ideološki program. Gropius je želio ujediniti umjetničke discipline i obrte i stvoriti dizajn dostupan širokim masama, poput proizvoda današnje Ikea. Usto se nadao da će njegovi Bauhausleri izgraditi moderan svijet i zbog toga je inzistirao na

Bauhaus
 Networking Ideas
 and Practice
 Umrežavanje ideja
 i prakse

niht in äusserlicher
 zutat, sondern in den
 massverhältnissen
 der ordnung ruht die
 schönheit verborgen.

gropius

Njezina futuristička vizija Praga (1).
 Portret s dvostrukom ekspozicijom (2).
 Naslovnica za knjigu 'Kako živi narod'
 svog velikog prijatelja Rudolfa Bičanića
 snimila je 1939. u Zagrebu (3). Pismo
 osnivača Bauhauza iskoristila je za
 odabiranje fontova (4). Koka s Mašom
 Baranyai i prijateljem 1929. u Bečkoj
 šumi (5). U Bauhausu (6)

studenata, među njima i Koka. Ravnateljsko mjesto preuzeo je arhitekt Mies van der Rohe, strogi konzervativac koji je zabranjivao čak i pušenje. Škola je 1933. proglašena utjelovljenjem "izopačene umjetnosti" i "leglom boljševizma" i zatvorena je.

Koka je ostala živjeti u Berlinu. Bila je to predvidljiva odluka, jer kao sudionica protudržavne propagande nije se mogla vratiti kući, a i nadala se da će joj veze s berlinskim ljevičarima omogućiti poslovne angažmane. Istaknuti aktivistički ilustrator John Heartfield ponudio joj je suradnju na izvedbi scenografije za predstavu s temom revolucije, koju je producirao slavni Erwin Piscator, prvi zastupnik političke dramaturgije i promicatelj Bertolda Brechta. Ipak, prava afirmacija stigla je tek sa sportskog terena kada je osvojila Europsko prvenstvo igrajući hazenu za SC Charlottenburg.

U potrazi za srećom, odlučila je krenuti dalje. U proljeće 1931. našla se u Parizu, istu jesen upisala je književnosti na Sorbonni, a novi dom postala joj je hotelska soba na Montmartreu. Pariz je bio vrelo modernizama, Montmartreom i Montparnasceom kročili su nadrealistički umjetnici Jean Cocteau, Max Ernst i Man Ray. Sorbonski student u to vrijeme bio je i revolucionar Koča Popović, koji je Koku upoznao s nadrealističkim kružokom. Nju su, međutim, posebno privlačili komunistički ilegalci. Zbog toga je Ministarstvo unutarnjih poslova Kraljevine Jugoslavije pozivalo njezinog oca na informativne razgovore. Očajan ju je molio da prekine sa svojim akcijama i zauzvrat joj nudio vilu u Švicarskoj, no ona je odbila sve očeve

Bauhaus
 Networking Ideas
 and Practice
 Umrežavanje ideja
 i prakse

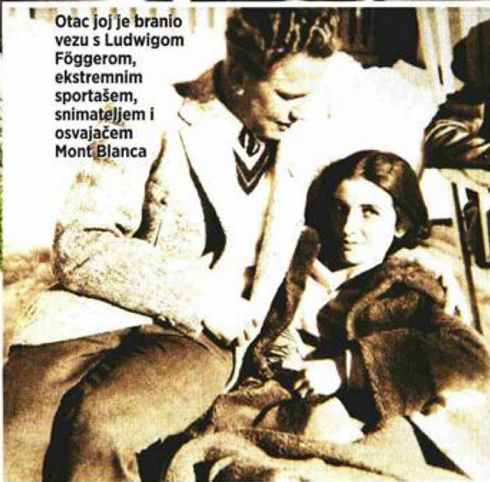

Sin izozemskim
 arhitektom J. J. B-om na
 Jeterovanju u Kuparima

FOTOGRAFIJA: BOLENCIJA MARIJAN HANZLOVIĆ

Ivanin jedini suprug,
 češki inženjer Alfred
 Meller, s kojim je
 živjela u Pragu

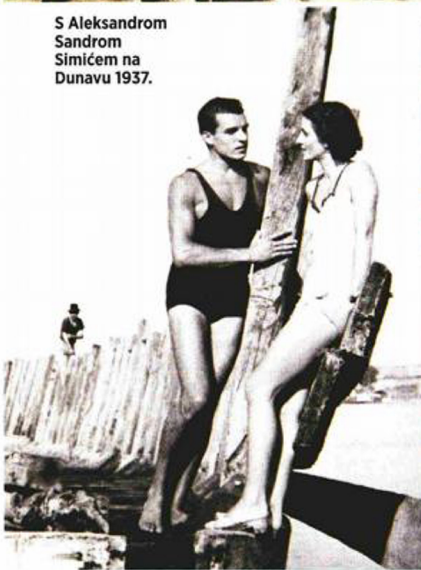
Otac joj je branio
 vezu s Ludwigom
 Föggerom,
 ekstremnim
 sportašem,
 snimateljem i
 osvajačem
 Mont-Blanca

PARIZ JE BIO
 POSEBNO
 POGLAVLJE
 NJENA
 ŽIVOTA:
 VOLJELA JE
 ODLAZITI U
 CABARETE,
 PLESATI I
 DRUŽITI SE S
 UMJETNICIMA

FOTOGRAFIJA

FOTOGRAFIJA MUZEJ GRADA ZAGREBA (6)

S Aleksandrom
 Sandrom
 Simićem na
 Dunavu 1937.

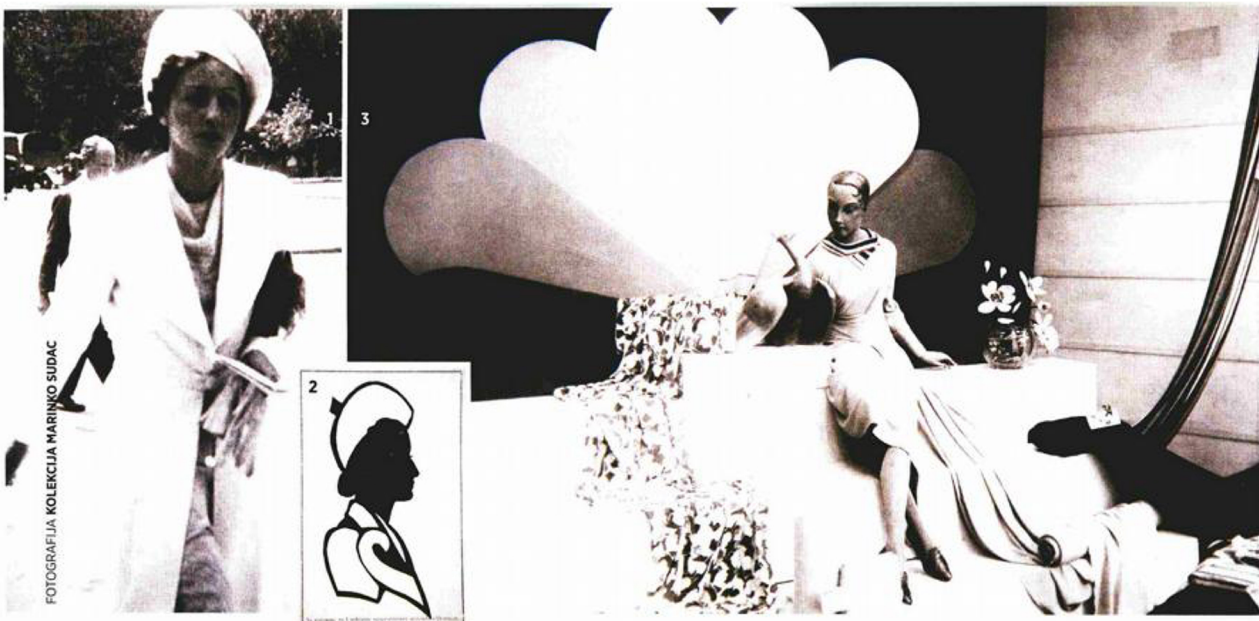
Glumac Nikša
 Stefanini pisao joj
 je 1924. pjesme

S liječnikom i boksačem
 Antunom Valečićem 1939. na
 Trgu bana Jelačića u Zagrebu

Jacques Kurt
 Eisenberg osvojio
 joj je srce u Parizu

Bauhaus
 Networking Ideas
 and Practice
 Umrežavanje ideja
 i prakse

**'LJUBAV JE DROGA ZA EKSKLUZIVNE... ONA SE NE DIJELI NA TOČKICE',
 NAPISALA JE IVANA TOMLJENOVIĆ ISPOD FOTOGRAFIJE SVOG VALENTA**

prijedloge i tako ostala bez ikakve financijske potpore. Neko vrijeme je preživljavala radeći za reklamnu agenciju, bez kontakta s obitelji. Nakon što joj je njena "partijska veza", čovjek konspirativnog imena Matija Matić, oduzeo putovnicu, do Tomljenovićevih je stigla vijest da je "komunistkinja Ivana Tomljenović uhapšena u Madridu". Ali policija je zapravo zatočila ilegalnu koja je s dokumentom Ivane Tomljenović ušla u Španjolsku.

Bez obzira na sve teškoće koje su je snalazile, njene fotografije svjedoče tek o svijetlim trenucima: susretima s budućim bečkim bankarom Luisitom Gazzarijem, sinom člana Jugoslavenskog narodnog odbora Remigija Gazzarija, kolegom sa zagrebačke Akademije Lukom Šeremetom te s novom ljubavi, fotografom Jacquesom Kurtom Eisenbergom. Koka i Kurt obilazili su popularno kupalište Molitor, cabarete i plesne dvorane. U susjedstvu njezinoga hotela bila je glasovita La Boule Noire, gdje su plesali rumbu i beguine. Strastvena veza naprasno je okončana zbog nesnošljivih egzistencijalnih okolnosti koje Koka spominje u svojoj ispovijesti. Kada je napokon stupila u kontakt s majkom, dobila je savjet da utočište potraži u Pragu, gdje je živjela obitelj njene voljene tete Dite Braun. Jacques Kurt Eisenberg je 1944. otpremljen u Auschwitz, koji je uspio preživjeti.

Zbog mnogih njemačkih i austrijskih umjetnika i intelektualaca, koji su pobjegli iz svojih domovina jer su prepoznali opasnost nacizma, Prag je 1932. bio središte europske avangarde. Rudi

Braun, suprug Dite Braun i portretist predsjednika Tomáša Masaryka i Edvarda Beneša, uveo je Ivanu Tomljenović u elitne društvene krugove, gdje je upoznala i karizmatičnog inženjera Alfreda Mellera. Taj joj je susret potpuno promijenio život. Meller je bio poduzetan muškarac zanimljive prošlosti, u velikoj mjeri vezan za monderan svijet filmske industrije kao tvorac specijalnih efekata. Bio je u drugom braku, ali ubrzo se razveo i Koka je postala treća gospođa Meller.

Alfred Meller uspio je usmjeriti suprugine raspršene talente i udružiti ih sa svojim tehničkim znanjem. Kreativni dvojac postao je poznat po luminokinetičkim izlozima modnih dućana, pred kojima je začudenu gomilu više puta morala rastjerivati policija. Organi vlasti su pokazali zanimanje i za Koku. Iako je otpočela pristojan građanski život, prošlost nije bila zaboravljena - nakon atentata na kralja Aleksandra u Marseilleu privela ju je policija. Uz sve to Koka nije zaboravila sport pa je igrala za klub Sokol Vyhohradi i

državnoga prvaka Slaviju. No nakon dvije godine braka Alfred Meller teško je obolio, a u kasnu zimu 1934. dvadesetosemogodišnja Koka ostala je udovica. Poslije smrti supruga nije više vidjela mnogo razloga za ostanak u Pragu i nakon sedam godina lutanja odlučila je vratiti se kući.

U jesen 1935. nastanila se u Beogradu, gdje su živjele njezina majka i tri sestre. Njezina prošlost bila je i dalje problem u zemlji u kojoj je vladala stroga policijska kontrola pa je otac povukao veze kako bi se odbjela kći mogla vratiti. Koka je zatekla živopisan grad kavana i zabava, vrelu atmosferu rumbе i jazzа, pa je svaku večer s društvom izlazila u Aero serkl i Majestic. Vikende je pak provodila na Avali i Kalemegdanu s dr. Jolom Markovićem te dr. Rajkom Dermanovićem, koji ju je zvao "Stradivari s napuknutom žicom". Iako se zaposlila kao profesorica u gimnaziji, nije zapustila sport i dizajn - bila je članica državne hazenaške reprezentacije, a napravila je vizualni identitet prve srpske tvornice zrakoplova Rogožarski. Novu ljubav pronašla je u muzevnom Aleksandru Sandru Simiću. Njihova intenzivna veza trajala je do jeseni 1937., kada je u Kokin život ušao novi muškarac, zagrebački kirurg i boksač Antun Valečić Valent. Sandro je poginuo u partizanima 1943.

Koka se 1938. s majkom vratila u Zagreb, u rodni dom na Strossmayerovom trgu 6, i postala profesorica likovnoga odgoja ženske gimnazije u Klaićevoj ulici. Sljedeće godine uselila se u prizemlje secesijske zgrade u Palmotičevoj 64 a. Na predratnim

fotografijama Ivane Tomljenović Meller može se vidjeti plejada prijatelja poput publicista Rudolfa Bičanića, književnika Zlatka Gorjana, motociklista Luje Weissmanna, novinarkе Anke Germanović, tenisača Krešimira Friedricha. Najčešći joj je model bio Valent, dinamičan, šarmantan, ali beskrupulozan muškarac, prvi koji ju je uspio duboko povrijediti. O trogodišnjoj vezi Koka je zapisala: "Ljubav je droga za ekskluzivne... Ona se ne dijeli na točkice."

Kada su u travnju 1941. u Zagrebu završale sirene, Kokino ratovanje davno je bilo završeno. U tim kriznim vremenima pokušala je pronaći dodatni izvor prihoda pa je iskoristila spretne ruke i izučila zubotehnički zanat. Za fotoaparatom je posezala rijetko, ali je zato mnogo slikala. Česti su joj modeli bile učenice, među kojima je bila i Lea Deutsch, malena zvijezda Dječjeg carstva, kazališta koje su vodili Tito Strozzi i Mladen Širola. Lea je umrla u vagonu za Auschwitz 1943. Koka je gubila sve više bliskih ljudi. Pokušala je doznati što se zbiva sa židovskom obitelji pokojnoga supruga. Svekrva i dvije šurjakinje odvedene su u Auschwitz, ali nisu preživjele. Kokin brat Juraj je neko vrijeme bio u zarobljeništvu kao domobranski potporučnik. Sestra Nada je supruga Marijana Hanžekovića ispratila u zatvore Lepoglavu i Jasenovac. Ustaška vlast je Tomislavu Tomljenoviću oduzela koncesiju za rudnik i on se pokušao vratiti odvjetništvu. Ne mogavši pristati na ulogu državnog pravobranitelja u montiranim sudenjima protivnicima Pavelićeva režima, 1942. se ispisao iz Odvjetničke komore i tako izgubio jedinu mogućnost da namakne pristojan dohodak. Umro je pred sam kraj rata izbjegavši poratna sudjenja "klasnim neprijateljima".

Mnogi Kokini prijatelji iz Bauhausa okončali su živote u Hitlerovim i Staljinovim logorima. A oni preživjeli, kao u Gropiusovoj viziji, pokušavali su daleko od Bauhausa oblikovati moderan svijet. Ivana Tomljenović činila je to na svoj način: kao pedagoginja, turistička voditeljica i rukometna sutkinja koja je znala zaurlati: "Dosta je bilo masnih trbuha i pljesnivih mozgova!" Taj svijet je gradila i rušenjem predrasuda, ljubeći do pozne dobi. Njena posljednja ljubav bio je dvadeset i tri godine mladi pjesnik i izdavač Fernand-André Parisod. ■

Koka 1936. u Beogradu, odjevena po posljednjoj modi (1 i 2). Jedan od izloga koje je Ivana Tomljenović 1933. i 1934. uređivala u središtu Praga (3). Voljela je i kostimirane zabave (4). Pred kraj života posložila je u albume sve bitne događaje (5)

